

dr. sc. **Leali Osmančević**, HKS

Ključno je djetetu dati alat, a ne samo pravila

Kad algoritam bira što će dijete vidjeti sljedećih pola sata, on zapravo oblikuje suženi, personalizirani tijek sadržaja koji se stalno pojačava jer sustav uči što djetetu zadržava pažnju, a ne ono što mu je razvojno korisno.

RAZGOVARLA: MAJA PETRANOVIĆ

Društvene mreže postale su dio dječje svakodnevice, ali i izvor brojnih pitanja i izazova za njihove roditelje. Novi prijedlog Europske komisije ponovno je otvorio pitanje kako zaštititi djecu u digitalnom svijetu – zabranom, nadzorom ili odgojem za odgovorno korištenje medija? O tome razgovaramo s dr. sc. Leali Osmančević, višom asistenticom na Hrvatskom katoličkom sveučilištu i stručnjakinjom **za djecu i medije**.

Što nam donosi EU KIDS Act?

■ Prof. Osmančević, Europska je komisija neki dan predstavila prijedlog novih pravila kojima bi se djeci mlađoj od 13 godina onemogućio pristup društve-

nim mrežama, dok bi za one od 13 do 15 godina pristup bio moguć uz roditeljski nadzor. Što taj prijedlog konkretno donosi i što bi se njime promijenilo u svakodnevnom životu djece i njihovih roditelja?

Riječ je o prijedlogu Uredbe (poznate kao EU KIDS Act) koju je Europska komisija predstavila 17. rujna 2026., a sad slijede pregovori u Europskom parlamentu i Vijeću. Sustav dobnih granica stupnjevito je prikazan i podijeljen u tri skupine unutar prijedloga, najprije, za djecu do 3 godine vrijedi opća preporuka da se u cijelosti zabrani korištenja ekrana, za djecu od 3 do 13 godina planira se uvesti potpuna zabrana pristupa društvenim mrežama, a za djecu od 13 do 15 godina pristup bi bio izrazito ograničen te bi isključivo bio moguć

Prijedlogu Uredbe (poznate kao EU KIDS Act) preusmjerava odgovornost na same društvene platforme jer je do sada zaštita sigurnosti djece na internetu bila prepuštena i ovisila o roditeljima i obrazovnim djelatnicima.

uz sustavan nadzor roditelja ili skrbnika. Iza prijedloga stoji i širok politički konsenzus koji uključuje izvješće posebnog stručnog povjerenstva (više od 60 stručnjaka).

Ono što je možda i važnije od same dobnе granice jest to da ovaj prijedlog sada preusmjerava odgovornost na same ►





društvene platforme jer je do sada (pa i desetljećima) zaštita sigurnosti djece na internetu bila prepuštena i ovisila o roditeljima i obrazovnim djelatnicima. Prema ovom prijedlogu, sada je znatno veći naglasak stavljen na regulatorni dio samih platformi koje moraju dokazati da su njihove usluge primjerene dobi i sigurne po sadržaju i dizajnu te sveu ostalom čemu je dijete potencijalno izloženo u digitalnom svijetu. To je konceptualno velika promjena, odgovornost je sada i na onome tko osmišljava konačni proizvod koji dijete može vidjeti, odnosno na platformama koje trebaju preoblikovati i prilagoditi algoritme. Važno je naglasiti da je riječ o prijedlogu: sada slijede rasprava i pregovori u Europskom parlamentu i Vijeću EU-a nakon čega se konačan tekst, uključujući same dobne granice, još može mijenjati. Zanimljivo je i da se okvir ne odnosi samo na društvene mreže u užem smislu, obuhvaća i platforme za dijeljenje videa, online igre, trgovine za preuzimanje aplikacija te *chatbotove*, što pokazuje da Komisija cijelo digitalno okruženje u kojem se dijete nalazi promatra kao jednu cjelinu, a ne kao izolirane platforme.

■ **Jedan od problema bit će provjera dobi. Kako uopće možemo pouzdano utvr-**

điti koliko korisnik ima godina, a da pritom ne ugrozimo privatnost djece i drugih korisnika? Ili će to biti u nadležnosti sustava, institucije, države?

Ovo je, čini mi se, najosjetljivije pitanje cijelog prijedloga. Rješenje koje Komisija predlaže jest provjera dobi kroz certificirana rješenja neovisna o samim plat-

Jedno od značajnijih istraživanja utvrdilo je da što dijete više koristi društvene mreže, to dvije godine kasnije postiže slabije rezultate na testovima čitanja, pamćenja, razvijanja vokabulara...

formama, primjerice kroz besplatnu EU aplikaciju za provjeru dobi i, s vremenom, Europski digitalni identitetski novčanik. Ta rješenja platformi otkrivaju samo jednu informaciju: je li korisnik iznad ili ispod dobne granice, dakle bez otkrivanja identiteta, imena ili dokumenta. Za postojeće račune mogu se koristiti i neizravni signali poput datuma otvaranja računa ili podataka o kartici. Ključno je i jedno načelo iz teksta, ako platforma ne uspije pouzdano utvrditi da je korisnik unutar označenih dobnih

okvira, po unaprijed zadanim postavkama primjenjuje se da je u dobi djeteta prema čemu i sama sumnja ide u korist zaštite djeteta, čak i kada je riječ o tehničkom obilježju.

Ovo je načelno sigurniji pristup od, primjerice, slanja skenirane osobne iskaznice platformi. No stručnjaci za digitalna prava ipak upozoravaju da jednom kada infrastruktura za provjeru dobi postoji, ona se lako može proširiti u provjeru identiteta, a ne samo dobi. Također, budući da se obveza provjere dobi veže uz otvaranje svakog računa, a ne posebno uz djecu, odnosno maloljetnike, u praksi će i svaka odrasla osoba morati na neki način dokazati svoju dob da bi otvorila profil. Dakle, tehnologija postoji i može biti relativno osjetljiva u području zaštite privatnosti, ali njezina stvarna sigurnost ovisit će o detaljima provedbe, a ne o samoj ideji.

■ **Prijedlog ne govori samo o dobi korisnika nego i o odgovornosti platformi. U SAD-u se posljednjih godina vode sudski postupci u kojima se velikim digitalnim platformama prigovara da su svojim dizajnom i načinom funkcioniranja poticale djecu na što dulje korištenje. Je li realno očekivati da se tehnološkim kompanijama zakonom nametnu jasni okviri i obveze upravo radi zaštite djece?**

Dr. sc. Leali Osmančević zaposlena je kao viša asistentica na Sveučilišnom odjelu za komunikologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta. Diplomirala je komunikologiju na Hrvatskim studijima, a doktorirala na Sveučilištu u Zagrebu s temom »Djeca i medijski konstruirana stvarnost«. Završila je specijaliziranu domaću i međunarodnu edukaciju iz područja nenasilne komunikacije. Kao predavačica redovito provodi edukacije iz nenasilnih komunikacijskih vještina, emocionalne i medijske pismenosti. Jedna je od voditeljica prve međunarodne Ljetne škole nenasil-

lja i nenasilne komunikacije u sklopu Erasmus+ BIP programa. Sudjeluje u znanstvenim i društveno relevantnim projektima koji se bave djecom, roditeljstvom, dezinformacijama te identitetom i tehnologijama u digitalnom dobu. Njezin je profesionalni interes usmjeren na etičke, komunikacijske i obrazovne dimenzije medija. Aktivno surađuje s međunarodnim znanstvenicima u području medijske i vizualne pismenosti, te sudjeluje u popularizaciji znanosti kroz radijske i televizijske emisije posvećene mladima, obitelji i medijima.



Što bi konkretno tehnološke kompanije (Instagram, TikTok, YouTube ili druge) trebale promijeniti na svojim platformama da bi digitalno okruženje bilo sigurnije za djecu?

Iskustvo iz SAD-a u ovom kontekstu može biti poučno. Više od desetak američkih saveznih država je primjerice tužilo TikTok tvrdeći da je platforma dizajnirana da bude ovisnička za djecu te da je izrazito štetna za njihovo mentalno zdravlje, pri čemu se u tužbama posebno ističu beskonačno pregledavanje videozapisa jedan za drugim (engl. *doomscrolling*), push-notifikacije i filteri za uljepšavanje koji stvaraju nedostižne standarde izgleda. Godinu dana ranije, deseci država tužili su i tvrtku Meta tvrdeći da je kompanija svjesno dizajnirala elemente ovisnosti kako bi zadržala mlade korisnike što dulje na platformi, konkretno na Instagramu.

Ono što je novo u EU KIDS Act-u jest da se upravo te sporne prakse unaprijed zakonski zabranjuju umjesto da se o njima sudi tek naknadno. Prijedlog traži zabranu ovisničkih dizajnerskih obilježja, sustava preporuke sadržaja temeljenih na prethodnim digitalnim aktivnostima, prekomjernom, višesatnom 'skrolanju', dobivanja obavijesti (tzv. notifikacije) tijekom noćnih sati te mogućnosti da nepoznate osobe same kontaktiraju ma-

ljetnike. Konkretno, to bi značilo da su profili djece automatski u zadanim, već podešenim postavkama privatni i vidljivi samo prihvaćenim kontaktima, s isključenom geolokacijom, kamerom i mikrofonom, uz jednostavne alate za blokiranje, prijavu sadržaja i pravo na kolektivnu žalbu. Alati umjetne inteli-

Djeca teško razlikuju privatne, osobne i sponzorirane ili plaćene sadržaje kod influencera koje vole pratiti, dok njihov sadržaj istovremeno može biti svjesno osmišljen da izgleda u cijelosti autentično, a zapravo je komercijaliziran.

gencije također moraju biti isključeni po zadanim postavkama i ne smiju simulirati odnos koji bi mogao stvoriti emocionalnu ovisnost. Također, u zadanim će postavkama biti onemogućeno automatsko pokretanje idućeg videa kao i noćne obavijesti (notifikacije). Realno je za očekivati da se dio ovoga provede jer je i dokazano da sama regulacija može promijeniti ponašanje velikih platformi kada im primjerice, za početak, prijete visoke novčane kazne. Pitanje je hoće li proved-

ba i nadzor biti dovoljno brzi i dosljedni u odnosu na brzinu kojom platforme mijenjaju svoje proizvode i usluge.

■ **Koliko već danas imamo znanstvenih dokaza o tome da način na koji djeca koriste društvene mreže mijenja njihove navike, pažnju, sposobnost koncentracije i kognitivni razvoj? Govorimo li već o promjenama koje mogu oblikovati cijele nove generacije ili je za takve zaključke još prerano?**

Dokazi su uistinu sve brojniji, iako je s uzročnošću i utjecajem i dalje potreban oprez. Jedno od značajnijih istraživanja koje je pratilo gotovo 7000 djece u dobi od 9 do 13 godina utvrdilo je da što dijete više koristi društvene mreže, to dvije godine kasnije postiže slabije rezultate na testovima čitanja, pamćenja, razvijanja vokabulara i izražavanja što je više nego jasan pokazatelj povezanosti između izloženosti ekranima i utjecaju na dijete. Sustavni pregled 23 studije (BMC Pediatrics, 2025.) potvrđuje slične rezultate, a to je da su prekomjerno korištenje i izloženost ekranima povezani s oslabljenom pažnjom, pamćenjem i koncentracijom, dok pojedini, prethodno pažljivo odabrani edukativni sadržaji mogu imati i pozitivan učinak na jezične vještine djece i mladih. Ono što možemo zaključiti je da društvene mreže mogu ►

jednim dijelom uzrokovati određene kognitivne i druge promjene, uz niz vanjskih obilježja kojima je dijete okruženo. Društvene mreže nisu jedine odgovorne, no postojeća istraživanja dovoljno su brojna i jasna da potpuno opravdaju inicijativu za još snažniju i dosljedniju zaštitu sigurnosti djece te promjene u regulatornom području. Možda u jednom dijelu jest prerano zaključivati o nepovratnom oblikovanju novih generacija, ali ono što je provjerljivo i znanstveno utemeljeno jest da prerano i intenzivno korištenje i izloženost ekranima i društvenim mrežama ostavlja dugotrajne posljedice na djecu.

Dijete nije samo korisnik

■ **Dijete može na mobitelu provesti pola sata, a pritom pogledati desetke ili stotine sadržaja koje mu je odabrao algoritam. Koliko taj algoritamski odabir utječe na ono što dijete misli, želi i o čemu razgovara?**

Kad algoritam bira što će dijete vidjeti sljedećih pola sata, on zapravo oblikuje suženi, personalizirani tijek sadržaja koji se stalno pojačava jer sustav uči što djetetu zadržava pažnju, a ne ono što mu je razvojno korisno. Za dijete čiji se identitet, interesi i mišljenja tek formiraju, to znači da mu se svijet predstavlja kroz filter koji je podešen za angažman, a ne za njegovu dobrobit. Posljedica je da vršnjačke skupine danas dijele slične takozvane mikro-kulture koje su oblikovane algoritmom, a ne isključivo osobnim iskustvom ili obiteljskim vrijednostima, što roditeljima i skrbnicima može otežavati praćenje o čemu dijete zapravo razmišlja, jer izvor tih ideja nije uvijek vidljiv niti očit. Ovo se izravno naslanja na članak 10 prijedloga prema kojem sustav preporuka mora dati prednost izričito iskazanim osobnim preferencijama djeteta, a po zadanim postavkama mora isključiti preporuke temeljene na implicitnim signalima ponašanja (koliko dugo je dijete nešto gledalo, na što je sve kliknulo, što je komentiralo...) te ne smije koristiti podatke prikupljene izvan same usluge. Time se pokušava u cijelosti onemogućiti

ti da platforma zaključuje što bi djetetu moglo biti zanimljivo.

■ **Zamislimo konkretan slučaj: dijete vidi popularnog influencera koji promovira određeni proizvod, ideal izgleda ili način života. Kako ga naučiti da prepozna gdje završava spontani sadržaj, a počinje reklama, manipulacija ili stvaranje pritiska da mora izgledati ili živjeti na određeni način?**

Djeca teško razlikuju privatne, osobne i sponzorirane ili plaćene sadržaje kod influencera koje vole pratiti, dok njihov sa-

Roditelj sam može i treba graditi razgovor i povjerenje, postavljati razumne granice korištenja, oblikovati zdrave navike djeteta i korištenja mobitela te se sustavno educirati o platformama koje dijete koristi.

držaj istovremeno može biti svjesno osmišljen da izgleda u cijelosti autentično, a zapravo je komercijaliziran. Ključno je djetetu dati alat, a ne samo pravila, naučiti ga postavljati pitanja poput: Tko zarađuje ako ja ovo kupim, poželim ili počnem raditi? Je li ova osoba stvarno tako izgledala prije uređivanja i filtera? Vrijedno je i korisno s djetetom zajedno prepoznavati oznake poput #ad ili #reklama, razgovarati o razlici između iskustva i marketinga te im ukazati na produkcijske elemente (podešavanje rasvjete, doradivanje, ponovljena snimanja itd.). Sve ovo primjenjivo je i na ostale sadržaje kojima dijete može biti izloženo, stoga je neizostavno djecu od najranije dobi medijski i digitalno opismenjavati te prije svega razvijati vještinu kritičkog mišljenja i propitivanja. Ono se najbolje uči dosljedno i sustavno, kroz ponavljanje i razgovor, a ne samo jednokratno.

Nije sve na roditeljima

■ **Roditelj može postaviti pravilo da se mobitel ne koristi nakon 21 sat, ali što**

ako dijete tijekom dana na TikToku, Instagramu ili nekoj drugoj platformi dođe do sadržaja koji ga uznemiri, seksualizira, ismijava ili mu se netko obrati na neprimjeren način? Tko bi tada trebao reagirati i kako?

Ovdje se najviše vidi ograničenje isključivo roditeljskog nadzora. Roditelj ili skrbnik koji postavi takvo pravilo ne može spriječiti ono što se djetetu dogodi primjerice u 15 sati na putu iz škole, zato je odgovor slojevit. Platforma najprije mora imati funkcionalne, djetetu razumljive mehanizme prijave sadržaja i brzu reakciju moderacije. Upravo to je ono što EU KIDS odredba pokušava zakonski učvrstiti kroz obvezu sigurnosti po dizajnu. Škola treba imati jasan protokol kome se dijete obraća u takvim situacijama, a roditelj ili skrbnik treba, prije svega, izgraditi odnos povjerenja u kojem dijete zna da dijeljenje problema ne vodi odmah do kazne i oduzimanja uređaja, jer upravo takav strah najčešće vodi tome da dijete neku nelagodnu situaciju sakrije, čime se rizik samo produbljuje.

Također je korisno unaprijed s djetetom preventivno dogovoriti što učiniti ako se dogodi problematična situacija: kome se javiti i što se sprema kao dokaz (*screen-shot* odnosno snimka zaslona na kojoj je neželjena poruka ili sadržaj, a ne njezino brisanje). Dijete treba naučiti da je prijavljivanje problema znak zrelosti, a ne razlog za gubitak povjerenja. I možda ono najvažnije, dijete kojem se bilo koji oblik uznemiravanja ili nasilja dogodi nikada nije krivo za ono što mu se dogodilo.

■ **Kada bi država, škole i tehnološke kompanije trebale preuzeti veći dio odgovornosti od roditelja? Drugim riječima, što roditelj može i treba napraviti sam, a što jednostavno ne može riješiti bez sustavne pomoći?**

Roditelj sam može i treba graditi razgovor i povjerenje, postavljati razumne granice korištenja, oblikovati zdrave navike djeteta i korištenja mobitela te se sustavno educirati o platformama koje dijete koristi. Ono što roditelj ili skrbnik ne može samostalno jest primjerice promi-



jeniti dizajn algoritma, prisiliti platformu na izmjenu dostupnih sadržaja, ili jamčiti da dijete neće naići na štetan sadržaj unatoč svim postavljenim ograničenjima. Zato je Prijedlog o kojem danas razgovaramo izrazito važan i vrijedan jer prvi put sustavno pomiče dio tereta na institucije i platforme regulacijom

Rekla bih da je snaga i vrijednost uloge Crkve da dopunjuje i daje podršku obiteljima i školama u ovim pitanjima upravo kroz izgradnju zajednica i vrijednosti kroz koje dijete uči prepoznati što je dobro, a što nije, kad ugasi ekran i kad ga nitko ne gleda.

dizajna, obvezom dokazivanja sigurnosti i nadzorom kroz regulatorni okvir, umjesto da se sve svodi na individualnu roditeljsku uključenost koja je svako nužna, ali ne i sama po sebi dovoljna. Dakako, vrijedno je naglasiti da je aktivna i stalna suradnja svih kojima je dobrobit djece u središtu uvijek dugoročno

kvalitetnija, ponajprije suradnja obitelji i škola, a potom i ostalih institucija te cijele države.

Što tu može učiniti Crkva?

■ **Vi ste na Hrvatskom katoličkom sveučilištu profesionalno uključeni u područje komunikologije i bavite se odnosom djece i medija. Što HKS konkretno može učiniti ili već čini u suočavanju s ovim izazovima?**

Kao visokoobrazovna ustanova općenito imamo priliku djelovati na tri razine: kroz istraživanje (znanstveno praćenje kako djeca i mladi u Hrvatskoj stvarno koriste medije, umjesto oslanjanja isključivo na podatke iz drugih zemalja), kroz obrazovanje budućih komunikologa, novinara i odgojno-obrazovnih djelatnika koji će poučavati medijsku pismenost u školama i putem medija te kroz javno djelovanje, sudjelovanje u javnim raspravama i medijskom prostoru. Također, unutar kolegija na Sveučilišnom odjelu za komunikologiju koji se bavi ovim pitanjima i obrazuju studente, dodatne aktivnosti nudimo i kroz novoosnovani Centar za medijsku pismenost.

■ **A što po Vašem mišljenju konkretno može učiniti Crkva? Trebaju li župa, vje-**

Digitalni odgoj djece ne bi trebao ostati isključivo u domeni obitelji i škole jer djeca provode značajan dio svog formativnog vremena i u zajednicama poput župe. Vjeronauk i katoličke škole siguran su prostor za razgovor o dostojanstvu osobe u digitalnom prostoru, o razlici između autentičnog odnosa i onog posredovanog ekranom te o formiranju savjesti kada je riječ o onome što dijete objavljuje, dijeli ili čemu je izloženo.

ronauk, katoličke škole i obiteljski pastoral imati ulogu u digitalnom odgoju djece ili je to područje koje bi trebalo ostati prvenstveno u obitelji i školi?

Osobno mislim da digitalni odgoj djece ne bi trebao ostati isključivo u domeni obitelji i škole jer djeca provode značajan dio svog formativnog vremena i u zajednicama poput župe. Vjeronauk i katoličke škole siguran su prostor za razgovor o dostojanstvu osobe u digitalnom prostoru, o razlici između autentičnog odnosa i onog posredovanog ekranom te o formiranju savjesti kada je riječ o onome što dijete objavljuje, dijeli ili čemu je izloženo. U tom smislu i obiteljski pastoral može roditeljima ponuditi ono što im često nedostaje, a to je prostor za razgovor s drugim roditeljima o zajedničkim izazovima, čime se smanjuje osjećaj izolacije i pritisk da možda svi drugi roditelji nešto znaju, a da su oni isključeni. Rekla bih da je snaga i vrijednost uloge Crkve da dopunjuje i daje podršku obiteljima i školama u ovim pitanjima upravo kroz izgradnju zajednica i vrijednosti kroz koje dijete uči prepoznati što je dobro, a što nije, kad ugasi ekran i kad ga nitko ne gleda. Uz takav cjeloviti pristup i aktivno djelovanje, dobrobit djeteta uistinu može ostati u središtu čitavoga društva. ■